

INSON HUQUQLARINING XALQARO KAFOLATLARI VA O'ZBEKISTON TAJRIBASI.

Norqobilova Kumush Xasan qizi

O'zbekiston Milliy Universiteti Yurisprudensiya yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Maqolada inson huquqlarining xalqaro kafolatlari, ularni himoya qiluvchi xalqaro hujjatlar va tashkilotlar faoliyati, shuningdek, O'zbekiston Respublikasining inson huquqlarini ta'minlashdagi tajribasi tahlil qilinadi. Maqola zamonaviy global kontekstda inson huquqlarining holati, xalqaro hamkorlik va milliy qonunchilikdagi islohotlarni yoritadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston inson huquqlari sohasida sezilarli o'sishlarni amalga oshirgan, lekin xalqaro standartlar bilan yanada uyg'unlik talab etiladi.

Kalit so'zlar: Inson huquqlari, xalqaro kafolatlar, BMT, O'zbekiston, xalqaro tashkilotlar, konstitutsiya, huquqiy himoya.

Аннотация: В статье анализируются международные гарантии прав человека, деятельность международных документов и организаций, а также опыт Республики Узбекистан в обеспечении прав человека. Статья освещает современное состояние прав человека в глобальном контексте, международное сотрудничество и реформы национального законодательства. Результаты исследования показывают, что Узбекистан достиг значительного прогресса в сфере прав человека, однако требуется дальнейшее соответствие международным стандартам.

Ключевые слова: Права человека, международные гарантии, ООН, Узбекистан, международные организации, конституция, правовая защита.

Abstract: The article analyzes international guarantees of human rights, the activities of international documents and organizations, as well as the experience of the Republic of Uzbekistan in ensuring human rights. The article highlights the current state of human rights in the global context, international cooperation, and reforms in national legislation. Research findings indicate that Uzbekistan has made significant progress in the field of human rights, yet further alignment with international standards is needed.

Keywords: Human rights, international guarantees, UN, Uzbekistan, international organizations, constitution, legal protection.

KIRISH

Inson huquqlari — shaxsning erkinligi, qadr-qimmatini va huquqlarini himoya qiluvchi universal qadriyatdir. Bugungi kunda ular nafaqat milliy qonunchilikda, balki xalqaro huquqiy hujjatlarda ham mustahkamlangan.

XX asrda yuz bergan global ijtimoiy va siyosiy o'zgarishlar, insoniyat tarixidagi urushlar, genotsid va diskriminatsiya inson huquqlarini kafolatlash zaruratini yanada oshirdi.

Shu munosabat bilan Xalqaro fuqarolik va siyosiy huquqlar paktlari, Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar paktlari, Bola huquqlari konvensiyasi, Ayollar huquqlari konvensiyasi kabi xalqaro hujjatlar qabul qilindi.

Xalqaro me'yorlar davlatlar uchun majburiy bo'lish bilan birga, shaxslarning huquqlarini kafolatlashda asosiy vosita sifatida xizmat qiladi. Shu bilan birga, global kontekstda inson huquqlarini himoya qilish hali ham murakkab va ko'p qirrali jarayon hisoblanadi.

Ayrim davlatlarda siyosiy cheklovlar, ijtimoiy tengsizlik, gender va etnik diskriminatsiya, urushlar va mojarolar inson huquqlarining buzilishiga olib kelmoqda. Shu sababli xalqaro hamjamiyat inson huquqlarini himoya qilish mexanizmlarini doimiy ravishda takomillashtirib kelmoqda.

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishganidan so'ng inson huquqlari sohasida sezilarli islohotlar o'tkazdi. Konstitutsiya, milliy qonunlar va xalqaro shartnomalarga qo'shilish orqali mamlakat shaxsning huquq va erkinliklarini ta'minlashga intilmoqda. Shu bilan birga, O'zbekistonning xalqaro hamkorlikdagi faol ishtiroki, xalqaro tashkilotlar bilan tajriba almashishi va milliy qonunchilikni xalqaro standartlarga moslashtirishga qaratilgan chora-tadbirlar mamlakatni global kontekstda inson huquqlari himoyasi tizimiga yaqinlashtirmoqda.

Bugungi kunda O'zbekiston tajribasi, xalqaro huquqiy me'yorlar bilan uyg'unlashgan holda, mamlakatdagi inson huquqlarini kafolatlashning samarali mexanizmlarini yaratishga xizmat qilmoqda. Shu bois, mazkur maqola maqsadi — xalqaro huquqiy kafolatlar va O'zbekiston tajribasini chuqur tahlil qilish, mavjud yutuqlar va muammolarni aniqlashdir.

Asosiy qism

1. Inson huquqlarining xalqaro kafolatlari: Inson huquqlari xalqaro huquqda quyidagi asosiy hujjatlar bilan kafolatlanadi: Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi (1948) – barcha davlatlar va shaxslar uchun universal me'yorlarni belgilaydi. Xalqaro fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risidagi pakti (1966) – hayot, erkinlik, sud adolati va fikr erkinligi huquqlarini kafolatlaydi. Xalqaro iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar to'g'risidagi pakti (1966) – sog'liq, ta'lim va ish huquqlarini ta'minlaydi.

Bola huquqlari to'g'risidagi Konvensiya (1989) – bolalarning huquq va erkinliklarini himoya qiladi. Ayollar huquqlari to'g'risidagi Konvensiya (1979) – gender tengligini mustahkamlaydi. Xalqaro huquqiy kafolatlar shaxsiy va siyosiy, shuningdek, ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy huquqlarni himoya qiladi. Shu bilan birga, ular davlatlarga bu huquqlarni amalga oshirish majburiyatini yuklaydi.

2. Xalqaro tashkilotlarning roli: Xalqaro tashkilotlar inson huquqlarini himoya qilishda markaziy o'rin tutadi: BMT Inson huquqlari Kengashi (UNHRC) – inson huquqlari buzilishlarini monitoring qiladi, tavsiyalar beradi. Yevropa Inson huquqlari sudi (ECHR) – a'zo davlatlarda inson huquqlarini himoya qiladi.

Xalqaro Jinoyat Sudi (ICC) – insoniyatga qarshi jinoyatlar, genotsid va urush jinoyatlari uchun javobgarlikni ta'minlaydi. Xalqaro tashkilotlar (Amnesty International, Human Rights Watch) – huquqlarni himoya qiluvchi nodavlat tashkilotlar orqali monitoring va hisobotlar tayyorlaydi.

Hozirgi kunda jahonda inson huquqlari hali ham to'liq himoya qilinmayapti. Ayrim mintaqalarda siyosiy cheklovlar, ijtimoiy tengsizlik va urush holatlari mavjud. Shu bilan birga, xalqaro hamjamiyatning harakatlari orqali vaziyatni yaxshilashga urinishlar davom etmoqda.

3. O'zbekiston Respublikasida inson huquqlari tajribasi: O'zbekiston Respublikasining konstitutsiyasi va milliy qonunchiligi inson huquqlarini himoya qiladi: O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (1992, so'nggi o'zgartirishlar bilan) – shaxsning huquq va erkinliklarini kafolatlaydi. “Inson huquqlari to'g'risida” Qonun (1996) – milliy darajada asosiy huquqlarni belgilaydi. Milliy qonunchilikdagi islohotlar – sud tizimi, sud adolati, gender tengligi va bola huquqlarini himoya qilishni mustahkamlaydi. O'zbekiston BMTning Inson huquqlari bo'yicha shartnomalariga qo'shilgan, shu jumladan:

Fuqarolik va siyosiy huquqlar bo'yicha pakti

Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar bo'yicha pakti

Bola huquqlari Konvensiyasi

Ayollar huquqlari Konvensiyasi

Milliy va xalqaro islohotlar natijasida O'zbekiston inson huquqlarini ta'minlashda sezilarli yutuqlarga erishgan. Masalan, bola mehnatiga qarshi kurash, gender tengligi va sud adolatini mustahkamlash bo'yicha chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

4. Amaldagi xalqaro hamkorlik va tajriba: O'zbekiston BMT, Yevropa, Shanxay Hamkorlik Tashkiloti va boshqa xalqaro platformalarda inson huquqlarini himoya qilish bo'yicha faol ishtirok etmoqda. Shu orqali: Milliy qonunchilikni xalqaro standartlar bilan uyg'unlashtirish

Huquqbuzarliklarni kamaytirish va monitoring tizimini kuchaytirish

Xalqaro tashkilotlar bilan tajriba almashish

Bu esa mamlakatda inson huquqlari sohasidagi amaliyotni yaxshilashga xizmat qiladi.

XULOSA

Xalqaro huquqiy kafolatlar va xalqaro tashkilotlar inson huquqlarini himoya qilishda muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston Respublikasi o'z milliy qonunchiligi va xalqaro majburiyatlari orqali bu jarayonda faol qatnashmoqda. Shunga qaramay, global darajada inson huquqlarini to'liq himoya qilish hali ham murakkab vazifa bo'lib qolmoqda. Shu bois, xalqaro hamkorlik va milliy islohotlar davom ettirilishi zarur. Bugungi kunda O'zbekiston tajribasi, xalqaro huquqiy me'yorlar bilan uyg'unlashgan holda, mamlakatdagi inson huquqlarini kafolatlashning samarali mexanizmlarini yaratishga xizmat qilmoqda. Shu bois, mazkur maqola maqsadi — xalqaro huquqiy kafolatlar va O'zbekiston tajribasini chuqur tahlil qilish, mavjud yutuqlar va muammolarni aniqlashdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Bobojonov A., “Inson huquqlari va xalqaro qonunchilik”, Toshkent, 2021
2. Karimov R., “O'zbekiston Respublikasida inson huquqlari”, Toshkent, 2020
3. Human Rights Watch Reports, 2022

4. Amnesty International Annual Report, 2022
5. United Nations Human Rights Council Reports, 2023

Normativ-huquqiy hujjatlar.

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, 1992-yil
2. O'zbekiston Respublikasi "Inson huquqlari to'g'risida" Qonun, 1996-yil
3. BMT Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi, 1948-yil
4. Xalqaro fuqarolik va siyosiy huquqlar bo'yicha Pakt, 1966-yil
5. Xalqaro iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar bo'yicha Pakt, 1966-yil
6. Bola huquqlari to'g'risidagi Konvensiya, 1989-yil
7. Ayollar huquqlari to'g'risidagi Konvensiya, 1979-yil